

VERESS MIKLÓS

Árnyjátékok

Ringat az ágy — mégis fölriadok
csöndjében otthoni háznak:
árnyképek zörgetik az ablakot,
biztosan azért, mert fáznak.

Griffmadaraknak a szárnya suhog,
macskák nyújtják sima mancsuk,
masíroznak egekből vadludak,
hátukon Paprikajancsik.

Gulliver, Tarzan és még ki van ott?
Pinocchio lógatja lábát...
Most már velük együtt én vacogok:
szegény kis Vasorrú Bábák.

Mert itt benn a kályha úgy duruzsol —
nekik meg marad a kémény!
Törpék meg manók: oly hosszú a sor,
bár mindet beengedhetem!

Ott összefagynak, mind egyre kicsibb,
s nálunk fölmelegednének —
ám az ablakról egy-egy leesik.
Éje az északi szélnek.

Igy értem meg akkor hirtelenül,
hogy belül mennyi talány van:
fázhatnak én is ott kinn egyedül,
árnyakat ringatna ágyam.

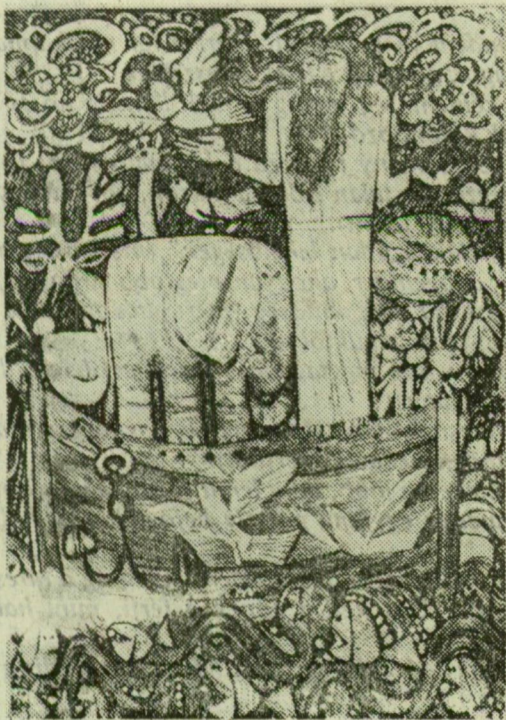
BELÁNYI GYÖRGY

Egy régi történet

amikor nincs hová lenni
akkor is csak azt teszem
amire nem jöhet semmi
sem neked sem énnekem

a lábam még a földre lép
s ami lehetett volna
apránként hullott szerteszét
a névtelen korokba

ennyi hát és jól figyelj:
gyermeked felhők az égen
komor szellő fújja el —
de nem nézünk oda éppen

KASS JÁNOS: BIBLIA-SOROZAT

Az európaiság gyökerei

A komplett, mássalhangzókat és magánhangzókat egyként rögzíteni képes betűírás — az irodalom és a tudomány termékeinek ez a páratlanul hatékony megőrzője és közvetítője — görög találmány. Az európai irodalom Homérosz epikájával, a kora hellén lírikusok költeményeivel s az attikai dráma (Aiszkülosz, Szophoklész, Euripidész, Arisztophanész) darabjaival született; közvetlenül vagy több-kevesebb áttételen át az egész európai irodalom görög hagyományra nyúlik vissza. Földrészünk filozófiája a milétoszi gondolkodókkal meginduló tudományos igényű világmagyarázat óriásainak (így Platónnak, Arisztotelésznek) az eszmerendszere nélkül nem találhatta volna meg máig vezető útját. Az európai matematika-geometria Püthagorasz iskolájának úttörése s olyan rendszerező elmék teljesítményei nélkül, mint amilyen Eukleidész volt, nem indulhatott volna meg a mennyiségek világának újabb és újabb titkait felfedezni és megfejteni. Az Arkhimédész életművébe torkolló görög természet-tani bűvárkodás a szerves előzménye mindannak, amit Európa a fizika területén produkált. A földgömb nagyságát s a Naptól meg Holdtól való távolságát kiszámító, valamint a szélességi és hosszúsági körök rendszerét megteremtő görög csillagászat és csillagászati földrajz (mások mellett Eratoszthenész és a szamoszi Arisztarkhosz munkássága) az európai asztronómia és geográfia nyitó fejezete (még akkor is, ha a heliocentrikus világkép ugyancsak az antik Görögországban megszületett felismerése nem vált közhírré az ókorban; Copernicusként újra fel kellett azt fedeznie). A diplomát szerzett orvosok élethivatást vállaló esküje lényegében máig Hipokratész fogalmát visszhangozza: élő jelképe ez az európai orvostudomány Hellaszba gyökeredzésének. Az európai történetírás atyja kétségtelenül Hérodotosz, aki a görög-perzsa háborúról szóló műfajteremtő alkotásában éppen az emberesebb Európának az embertelenebb ázsiai despotizmus fölé kerekedését látatja: őt követi Thuküdidész, a történelmi oknyomozás úttörője. Az atom neve és fogalma Leukipposz és Démokritosz gondolatrendszerében Hellasz földjén született meg. Az európai kereszténység alapja, az újszövetség görögül íródott s az ószövetség könyveinek egy része is ezen a nyelven hagyományozódott.

A fentiek nyomán természetesen mondható, hogy nyugaton, ahol a valódi európaiság szerves folytonosságát nem szakította meg a végül is zsákutcának bizonyuló, keletre importált dogmatizmus, mindmáig nem tűnt — nem tűnhetett — el nyomtalanul az iskolából

a görög nyelv és irodalom.

Ismereteim szerint nincs olyan nyugat-európai ország, ahol a gimnáziumi (liceumi) rendes tantárgyak sorából kiradírozták volna a görögöt, még ha gyakran merőben praktikus érvényesülésre (s nem az általános műveltség elmélyítésére) beállított szülők és diákok szerény hányada él is a görög oktatás magától értetődően meglévő (!) lehetőségével. Így valahogy volt ez Magyarországon, s szűkebb pátriánkban maradván Szegeден is, míg az Európától elrugaszkodó Rákosi-éra be nem köszöntött. Édesapám, akit református lelkész képeztetése egyébként a két másik világi tantestületű, de görögoktatás nélküli, szegedi fiúgimnázium felé orientált volna, szerencsémre mégis a humanista műveltség teljességét kínáló piarista városi gimnáziumba íratott be. S hogy a kegyesrendi tanárok kezén hatékony volt az európaiság görög gyökereiig visszanyúló műveltség terjesztése, azt kiragadott példaként tanúsíthatja 1935-ben érettségizett osztályom pályaválasztása: né-

Az európai ember kitüntetett szerepe az emberiség haladásában viszonylag késői. A Krisztus előtti harmadik évezredben, de még a másodikban is Európán kívüli országok messze a mi földrészünk előtt jártak a fejlődésben. Egyiptomban és Mezopotámiában például másfél-két évezreddel korábban alakult írásos magas kultúra, mint a mi kontinensünkön. A történelem élvonalába a klasszikus Hellasz vívmányai állították Európát.

gyünknek lett élethivatása éppen a görög-latin szakos tanári munka. 1721-es alapítású, érdemes műlta visszatekintő iskolánkat azonban 1949-ben felszámolta az antihumanista kultúrpolitika, s ezzel Szegeден, mint másutt is az országban, a görögöt — az európaiság gyökereihez közvetlenül elvezető nyelvet — törölték a rendes tantárgyak sorából. (Magam az 1947–48-as tanévben mint a Baross Gábor Gyakorlógimnázium tanára rendkívüli tárgyként még tanítottam görögöt tíz-egynéhány diáknak: szanatóriumban kerülésem után, úgy tudom, ez a rendkívüli görögoktatás lassan elsorvadt.) S ha csak a görögre járt volna a rúd! De (erről a Délmagyarországi 1989. június 17-én számában írtam) a gimnáziumi

latintanítás megfojtása

is megindult, s ezzel párhuzamosan a szegedi egyetemen (mint a debreceni is) a human műveltség lángját megpróbálta kioltani a „nagy Sztálin” és „legjobb magyar tanítványa, Rákosi” nevével fémjelzett korszak: abbamaradt a latin és görög szakos képzés s az ezt szolgáló tanszékek megszűntek. Mikor ez a számomra hihetetlenül barbárnak tűnő intézkedés történt, egyetlen, a hatalom sáncain belül lévő és az úgy tragikus voltát, úgy hittem, átérző ismerősömhez, Trencsényi-Waldapfel Imréhez fordultam levélben: nem lehetne-e a klasszika-filológiát egyetemünkről kiseprűző rendelkezést hatálytalanítani? Válasza azzal kívánt megnyugtatót, hogy a latin-görög szakos képzés „ideiglenes” szüneteltetéséről van szó. Sajnos, az időzjelbe tett melléknév önkéntelenül az „ideiglenes” csapatállomásoztatás formuláját juttatta eszembe, s ez nem hatott megnyugtatóan.

Az októberi tisztító viharok kellett eljőnnie, hogy a szegedi egyetemen (s a debreceni is) egy klasszika-filológiai katedra, s vele a latin szakos tanárképzés feltámadjon. Ez örvendetes lépés volt előre, de mint az ország életének annyi más területén, itt is a Kádár-éra megállt félúton. Nemcsak hogy a görögnek az iskolai tantárgyak sorába való visszaiktatása nem történt meg, hanem a művelődéspolitikai hatalmasainak bátorítása vagy cinkos szemhunyása mellett csendben tovább folyt a latinna a visszafejlesztése is. Ez a folyamat 1988-ig olyan méretet öltött, hogy immár egész megyék akadtak, ahol egyetlen gimnázium egyetlen osztályában sem tanítottak latint. Az egyetemünkön diplomát szerzett, szerény számú latin szakos tanár egy részének nem volt módja ezt a szaktárgyat az iskolai gyakorlatban értékesíteni. A korábban valamivel jobb, de mégis felemás helyzet olyankor lepleződött le különösen kínosan, amidőn nyugat-európai (osztrák, francia, belga, olasz, spanyol, nyugatnémet) kollégákkal került sor az egyetemi oktatást illető tapasztalatcserére. Partnereink alig titkolták megdöbbenésüket, midőn kiderült, hogy itt,

Európa szívében

kivétel nélkül minden hallgatónk középiskolai görög előképzettség nélkül érkezik a filozófiai fakultásra, s így a tanszéknek kezdő görög nyelvoktatásra kell heti óraszám-

mának bizonyos hányadát fordítania, holott egy normális európai univerzitáson a görög szakosok görög érettségivel (vagy ennek megfelelő nyelvtudással) nyerne felvételt, s a latin szakosok egy része is tanult görögöt a gimnáziumban.

A pártállam felszámolása az itt szóban forgó területen, az európaiság gyökereihez való szorosabb kapcsolódásban is elhozhatja — el kell, hogy hozza — a frontátörést. Ennek bizonyos jele már mutatkozik. A latinoktatás a szegedi és környékbeli gimnáziumokban (egy országos tendencia helyi vetületeként) megindult az egészséges regenerálódás útján (különösen ott, ahol a nyolcosztályos gimnázium újrászervezését kezdték meg). Ahhoz azonban, hogy a sokat emlegetett Európához való visszatérésünk a fentiekben érintett szempontból is teljes legyen, az alábbi három lépésre feltétlenül szükség van még.

1. Az erre illetékesnek — gondolom, a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak — hivatalosan ki kell nyilvánítania, hogy a görög nyelv és irodalom a magyar középiskolai oktatásban ismét rendes tantárgynak minősül.

2. Az egyetemi városokban mindenképpen, ezenkívül esetleg más kulturális centrumokban is egy-egy gimnáziumban elő kell készíteni a görögoktatás bevezetését. Szegeден a már meglévő tervek között ott szerepel egy piarista gimnázium újrafelállítására. Ha előbb nem, legkésőbb ennek a tervnek (reméljük, gyors) megvalósításával egybekötve sort kell keríteni a görögoktatás feltámasztására városunkban. Persze számításba vehető ennek az egyetem gyakorlógimnáziumában való realizálása is.

3. A szegedi egyetemen egészen a tragikus pillanatig, amidőn a Rákosi-rendszer a klasszika-filológia-képzést egy tollvonással törölte — hol csak de facto vagy de iure, de — mindig két tanszék szolgálta a latin és a görög szakos képzést (a vezetők személyére lebontva így: 1921–23: Hornyánszky Gyula, Csengeri János; 1923–27: Csengeri J., Huszti József; 1928–34: Huszti J., Förster Aurél; 1935–40: Förster A., Marót Károly; 1940–47: Marót K., Kerényi Károly; 1948–50: Kerényi K., Trencsényi-Waldapfel Imre.) A Kádár-éra e tekintetben is megállt félúton: egyetlen tanszék visszaállítását tette lehetővé, holott időközben a nyugat-európai egyetemeken a tudományágak specializálódása a kérdéses tanszéknek nem a csökkenésével, hanem éppen a szaporításával járt (például a közép-görög és a közép-latin-humanista stúdiumok önállósítása érdekében.) A két klasszika-filológiai tanszék tehát haladéktalanul vissza kell állítani, az egyiket inkább latin, a másikat inkább görög profillal.

A fenti három pontba foglaltak szerény, de elengedhetetlen részét képezik a tennivalóknak, amelyek Európába való visszatalálásunkhoz szükségesek.

SZÁDECZKY-KARDOSS SAMU

*

Cikkünk szerzője, Szádeczky-Kardoss Samu professzor, aki 1952-től nyugdíjazásáig, 1988-ig a Klasszika-Filológia Tanszék vezetője volt, a József Attila Tudományegyetem tanévnyitó ünnepségén aranydiplomát vehetett át.